

КЗ БМР Білоцерківська централізована
бібліотечна система імені Петра Красножона

ХРОНОС

Зошит XXIV
Матеріали краєзнавчого клубу
за грудень 2023 року

Під загальною редакцією
Євгена Чернецького

Біла Церква
2023

Олександр Ярмола,
Катерина Велика

Сторінки життя педагога та краєзнавця Федота Микитовича Іванова

Федот Микитович Іванов значну частину свого активного творчого життя присвятив педагогічній, адміністративній, пам'яткоохоронній та історико-краєзнавчій діяльності на теренах Південної Київщини (м. Сквиря та м. Біла Церква).

Спираючись на власноруч складений Федотом Микитовичем життєпис, можемо простежити основні етапи його життєвого та творчого шляху. Народився він 7 червня 1861 р. в містечку Димер Київського повіту Київської губернії (нині – селище міського типу Димер Вишгородського району Київської області). Батько його був "лікарським службовцем"¹⁰.

Описуючи своє дитинство, Федот Микитович, у душі тодішнього часу¹¹, акцентував увагу на своєму "пролетарському" походженні: "Батько мій ... із селян. Дитинство своє я провів на селі... Дітей у батька було багацько: п'ять синів та п'ять дочок. Дуже тяжке було становище батька з боку матеріального..."¹².

Коли Федоту виповнилось десять років, батько переїхав до Києва. Там, Федот Микитович спочатку опановував робітничі спеціальності (палітурник, маляр), а згодом, коли виповнилось дванадцять років, пішов до школи (можливо – до однієї з київських гімназій). Проте освіту маленький Федот, ймовірно, почав здобувати значно раніше (можливо, приватно, за допомогою батька). Про подальше навчання він, зокрема, зауважив: "У 1873 році¹³ я закінчив школу і вступив до університету перш на математичний факультет, де провчився два роки, а потім на історично-філологічний факультет, який у

¹⁰ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 166, оп. 8, спр. 453, арк. 392.

¹¹ Життєпис датовано 24 грудня 1927 року.

¹² ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 453, арк. 392.

¹³ Мабуть йдеться про 1883 рік.

1888 році закінчив по двох відділах зі ступенем кандидата наук"¹⁴. Під час навчання в університеті Ф. Іванов слухав, зокрема, лекції з археології проф. Володимира Боніфатійовича Антоновича (1834-1908) та працював під керівництвом історика-архівіста Івана Михайловича Команіна (1850-1921).

З 1888 р., після закінчення університету, Федот Микитович Іванов працював учителем у різних гімназіях на різних посадах¹⁵. Одночасно, під час перебування у Києві (з 1904 до 1909 р. та з 1910 до 1913 р.), як він сам зазначив: "... у вільні години часто бував у так званому тоді "Городському Музеї" та приглядався до роботи працівників у ньому того часу тт. Щербаківського, Біляшевського та ин."¹⁶.

Після реорганізації у 1920 р. Сквирської гімназії на трудові школи, був обраний завідувачем першої та другої трудових шкіл¹⁷. На посаді завідувача другої семирічної трудової школи залишався до 1926 р., після чого працював помічником завідуючого Сквирської районної семирічної трудової школи¹⁸.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Цікаво, що Федот Микитович не конкретизував, в яких гімназіях він працював і на яких посадах. Це тим більше примітно, оскільки нам відомо, що він був директором Сквирської чоловічої гімназії до часу її реорганізації.

¹⁶ Там само, арк. 392 зв.

¹⁷ На сайті "Всеосвіта" подається інформація щодо історії Сквирської загальноосвітньої школи I-III ст. №1 ім. М. Ольшевського. Зокрема зазначається, що її попередником була Сквирська чоловіча гімназія П. Сувчинського, відкрита в 1909 році. "Сквирська чоловіча гімназія існувала до 1919 року, після чого вона була реорганізована у Сквирську трудову школу ім. І. Франка з українською мовою викладання...

Директором першої трудової школи був призначений Федот Микитович Іванов, колишній директор чоловічої гімназії, якого в 1922 р. змінив Лев Никифорович Грубрін, що займав цю посаду до 1926 року".
Режим доступу: <https://vseosvita.ua/group/id6734>

¹⁸ Там само, арк. 392 зв.-393.

З 1919 р. Федот Микитович був членом спілки Робос (спілка робітників освіти)¹⁹.

10 жовтня 1927 р. Ф. М. Іванов наказом Білоцерківської інспектури народної освіти був призначений на посаду директора Білоцерківського окружного музею. Активна пам'яткоохоронна діяльність Федота Микитовича на новій посаді проявилася в 1928-1930 рр. у боротьбі за збереження архітектури й природи парку Олександрія²⁰, Білоцерківського костьолу²¹, ансамблю Замкової гори, експонатів музею тощо.

Спираючись на відомі нам архівні документи, можемо зазначити, що Ф. Іванов очолював Білоцерківський музей ще влітку 1930 року²². Проте вже 3 серпня 1931 р., згідно з листуванням музею, директором був Я. Ф. Маслун²³.

Отже в проміжку від кінця літа 1930 р. до початку 1931 р. Федот Микитович Іванов залишив посаду директора

¹⁹ Там само, арк. 393.

²⁰ Див.: Ярмола О. Парк "Олександрія" у 1920-х – на початку 1930-х років. (До проблеми охорони пам'яток культури та природи на Білоцерківщині) / О. Ярмола // Поросся: Студії з історії Південної Київщини. – Біла Церква: Мустанг, 1999. – Т. 1. – С. 86-109. Режим доступу: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5733>

²¹ Див.: Ярмола О. До питання про долю білоцерківських поховань Потоцьких і Браницьких / О. Ярмола // V Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева; Білоцерківський краєзнавчий музей, 24 лютого 2000 р. – Біла Церква, 2000. – С. 42-44. Режим доступу: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5800>

²² Відомий лист Ф. М. Іванова до Народного комісаріата освіти датований 19 липня 1930 року. Див.: Ярмола О. До питання про долю білоцерківських поховань Потоцьких і Браницьких... – С. 43-44.

²³ Див.: Ярмола О. Доля музею графів Браницьких у Білій Церкві (постановка питання) / О. Ярмола // Протоіерей Петро Лебединцев та українське Відродження ХІХ – початку ХХ ст.: матеріали наукових читань; Білоцерківський краєзнавчий музей, 29 листопада 2001 року. – Біла Церква, 2002. – С. 69. Режим доступу: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5773>

Білоцерківського музею і подальша його доля лишається наразі невідомою.

ДОДАТОК

Документ № 1

Curriculum vitae члена спілки робітників освіти Білоцерківської округи Іванова Федота Микитовича (членський квиток № 93856)

Народився я 7 червня 1861 року.

Батько мій лікарський службовець із селян. Дитинство своє я провів на селі (Димер Київ. окр.). Коли мені було десять років, батько переїхав до Києва, де почав мене учити. Дітей у батька було багацько: п'ять синів та п'ять дочок.

Дуже тяжке було становище батька з боку матеріального і він віддав мене до палітурного потім малярського майстрів на вивчення майстерству.

Коли мені стало дванадцять років, батькові трохи поліпшало, і він мене послав до школи. У 1873 році я закінчив школу і вступив до університету перш на математичний факультет, де провчився два роки, а потом на історично-філологічний факультет, який у 1888 році закінчив по двох відділах зі ступенем кандидата наук.

Під час перебування в університеті я між іншим слухав лекції археології у проф. Антоновича та по розбору писемних старинних рукописів працював під вказівками архіварія при університеті [М.] Каманина²⁴.

²⁴ Мабуть йдеться про Івана Михайловича Каманіна, який так само, як і Ф. М. Іванов, народився у Димері, закінчив гімназію у Києві та історично-філологічний факультет Імператорського університету св. Володимира. "... з 1876 року Іван Михайлович починає працювати помічником завідуючого, з 1883 – завідуючим та архіваріусом (1903–1921) Київського центрального архіву давніх актів". Див: Гарбар Л. В. Каманін Іван Михайлович (1850–1921) – український історик-архівіст, палеограф. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5337>

Після закінчення у 1888 році університету в цей же рік одержав посаду вчителя.

На посаді вчителя з того часу у різних місцях у гімназіях з різними підвищеннями по службі я оставався до 1920 року, коли гімназії були перетворені в трудові школи.

За цей час, коли можливо було, я приглядався до музейної праці. Так, перебуваючи на посаді вчителя у Києві з 1904 р. до 1909 р. і потім другий раз з 1910 р. до 1913 р., у вільні години часто бував у так званому тоді "Городському Музеї" та приглядався до роботи працівників у ньому того часу тт. Щербаківського, Біляшевського та ин.

У 1920 році, коли були засновані трудові школи, то в м. Сквирі, де я тоді працював, колегією товаришів робітників був вибраний на посаду завідуючого першою та другою труд. школами і був затверджений Наросвітою.

На посаді завідуючого другою труд. шк. у м. Сквирі залишався до 1926 року, коли ця школа була євреїзована. Після чого був переведений там же до районової труд. школи помічником завідуючого.

Нарешті, в цьому році, 10 жовтня 1927 р., наказом Білоцерківської інспектури нар. освіти був призначений на посаду завідуючого Білоцерківським окр. музеєм.

До цього додаю в копіях дві довідки: одну Сквирського Р. К. "Робоса" відносно мене, як члена спілки, і другу завкультсоцвідділом при Сквирс. район. викон. комітеті відносно мене, як завідуючого школами.

24 грудня 1927 р. м. Біла Церква

(підпис Ф. Іванова)

Джерело: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 453, арк. 392-392 зв.

Документ № 2

Сквирський Р.К. "Робос"

21 липня 1926 р. ч. 90

м. Сквир Білоцерк. Округи

Копія

Довідка

Дана ця довідка чл. спілки Робос т. Іванову Федоту Микитовичу в тому, що він перебуваючи чл. сп. Робос з 1919 року по цей час, виявив себе, як свідомий чл. спілки. За означений час неодноразово був обираємий до керуючих професійних організацій, як чл. М. К. та різних комісій, а також уважно відносився до виконання громадської роботи, що райком свідчить.

Голова РК *(підпис)*

Секретар *(підпис)*

(печатка)

Джерело: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 453, арк. 393.

Документ № 3

УРСР, Сквирський Районний Викон. Ком. Білоцерк. Окр.

К-С Відділ

22/VII 1926 р. ч. 23280

м. Сквиря

Копія

Довідка

т. Іванов Ф. М. за час свого перебування на посаді завідуючого Сквирською 2-ю семирічною трудшколою та пом. завідуючого Сквирською районною семирічною трудшколою виявив себе, як організатор та досвідчений адміністратор. Рівночасно т. Іванов активно працював, як член та секретар Сквирського райметодкому.

Зав. Культсоцвідділом та член Президії Сквирського РВК
(підпис)

(печатка)

Джерело: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 453, арк. 393.

ЗМІСТ

СТАТТІ.....	4
Павлюченко В. Підземні пам'ятки у межах Білої Церкви.....	4
Чернецький Є. Перетворення Володимира Івановича Темнова на Володимира Павловича Линника у світлі джерел	9
Ярмола О., Велика К. Сторінки життя педагога та краєзнавця Федота Микитовича Іванова.....	16
Мартиненко О., Поліщук О. Юрій Григорович Борисов – агроном з родинного кола Косачів	22
Бурлака С. Парк Слави: історія створення та реконструкцій	33
Бондар А. Стан енергетики та газифікації Білої Церкви в 1944- 1953 роках.....	50
Різник С. Спостереження за археологічно-пошуковими роботами в м. Біла Церква влітку 2023 року.....	57
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	61